

Un cens desconegut del bisbat de Girona (1598)

JOSEP CLARA

Universitat de Girona

ENTRE els nombrosos estudis de Josep M. Pons Guri destaquen els que tenen interès des del punt de vista de la història demogràfica del bisbat de Girona.¹ Per això avui ens és plaent de contribuir en aquesta miscel·lània d'homenatge a la seva persona i a la seva obra rescatant de l'oblit un cens desconegut que figura en el volum de visites pastorals corresponent als anys 1598-1599,² quan la diòcesi de Girona era regida pel bisbe castellà Francisco Arévalo de Zuazo.³

El visitador que actuà en nom del bisbe fou Joan González de Arellano, llicenciat en dret i d'origen forà. Començà el llarg recorregut el dia 21 d'octubre de 1598, en què es presentà a la parròquia de Cornellà de Terri, i l'acabà el 2 de febrer de l'any següent, quan finí el trajecte a Sant Julià del Llor. Cal advertir que va ser una visita incompleta, i per això no hi apareixen totes les parròquies del bisbat. Pràcticament no va acostar-se a les que actualment formen part de les comarques de la Selva i del Maresme. També passà de llarg d'altres que eren importants o hi havia un monestir (Banyoles, Besalú, la Bisbal, Palamós, Sant Feliu de Guíxols, Torroella de Montgrí, etc.). Tanmateix, el redactor del recorregut deixà constància –en la majoria dels casos– del nombre de cases de què es componia cada una de les parròquies que va ser objecte de la visita.

A l'hora d'editar aquest recompte de cases, hem agrupat les entitats de població d'acord amb els municipis actuals (escrits amb lletres majúscules) i per

1. J. M. PONS GURI. «Un fogatjament desconegut de l'any 1358», dins *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, XXX (1963-1964), p. 323-498, i «Nomenclátors de la diòcesis gerundense», dins *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*, XVII (1964-1965), p. 5-77.

2. Arxiu Diocesà de Girona, P-75.

3. Originari de Segòvia i de família noble, va dirigir la seu gironina entre els anys 1598 i 1611. En la línia propugnada pel concili de Trento, fundà el seminari diocesà.

comarques.⁴ Dins cada municipi hem situat les entitats menors esmentades a la visita. Les parròquies no visitades, lògicament, no figuren a la nostra relació, i aquelles altres que ho foren i de les quals no s'indica el nombre de cases són relacionades en el lloc corresponent amb un guió.

Interès del recompte

Com ja és ben sabut, no tenim cap fogatge general de la població de Catalunya entre els anys que van de 1553 al començament del segle XVIII. Els censos que omplen aquest buit són solament parcials, i es refereixen als bisbats de Solsona, Urgell i Vic.⁵ D'ací deriva, precisament, l'interès de la documentació exhumada, ja que completa també el cens que teníem dels tres bisbats acabats d'esmentar.

Atès el caràcter fragmentari del cens, no ens és possible de fer comparacions a escala general. Sí que podem, en canvi, fixar-nos en zones i poblacions concretes per observar l'evolució demogràfica respecte al recompte anterior.⁶ Així, si ho fem a escala comarcal, sobre la base de les entitats que apareixen en els dos recomptes, podem establir que el creixement va ser més perceptible al Ripollès i a la Garrotxa, mentre que va resultar negatiu en el cas del Pla de l'Estany.

D'altra banda, la comparació de les entitats de població que tenien cent o més cases ens forneix aquests altres resultats:

	1553	1598	índex (1553=100)
Olot	299	800	267,55
Castelló	399	500	125,31
Camprodon	100	300	300,00
Figueres	189	300	158,73
Cadaqués	87	150	172,41
Pals	147	150	102,04
Santa Pau	77	140	181,81
Celrà	76	100	131,57
Llers	70	100	142,85
Montagut	49	100	204,08

4. Advertim que, en la documentació, Palau-sator és anomenat Palau Safont i que Sant Esteve de Bas és conegut com Sant Esteve Sahull.

5. A. PIADÉVALL. «Un cens general de Catalunya fins ara desconegut», dins *Ausa*, 1973, p. 3-13, i «El bisbat de Vic entre els anys 1685 i 1686», dins

Ausa, 1976, p. 44-62. També R. ALBERCH i A. SIMON, «El cens de 1595. Bisbats de Solsona, Vic i Alt [sic] Urgell», dins *Revista Catalana de Geografia*, 9-16 (1980-1981), p. 80-103.

6. J. IGLÉSIES. *El fogatge de 1553*. Barcelona, Fundació Salvador Vives Casajuana, 1979.

Sant Esteve de Bas	63	100	158,73
Sant Feliu de Pallerols	74	100	135,13
Sant Llorenç de la Muga	44	100	227,27
Sant Pere Pescador	80	100	125,00
Verges	88	100	113,63
Vilallonga	33	100	303,03

Les xifres del nostre fogatge són, doncs, un indicador més de la recuperació demogràfica que Catalunya va experimentar durant el segle XVI –gràcies al creixement natural de la població i a l'aportació forana procedent d'Occitània–⁷ i que s'estroncà vers 1625-30, en funció dels recursos disponibles.

Aquest increment poblacional, segons les dades precedents, va ser tan o més palès en les àrees de muntanya com al litoral. Alguns pobles de la zona prepirinenca (Camprodon o Vilallonga, per exemple) presenten índexs superiors de creixement, i això segurament perquè eren les zones més buides i on les oportunitats de trobar feina eren també més altes.

Apèndix

Distribució comarcal de les parròquies i nombre de cases de cada lloc visitat

Alt Empordà

AGULLANA	40
ALBANYÀ	8
–Bassegoda	-
–Carbonils	-
–Corsavell	-
–Llorona	18
–Pincaró	-
–Sant Llorenç del Mont	-
L'ARMENTERA	80

7. Sobre la immigració francesa en general i al bisbat de Girona, vegeu el llibre clàssic de J. NADAL i E. GIRAUT, *La population catalane de 1553 à 1717. La immigration française*. París, SEVPEN, 1960, i els treballs més localitzats de J. M. de SOLÀ MORALES, «La immigració francesa a Olot (Girona) durant els segles XVI i XVII», dins *XLIIè Congrès de la Fédération Historique du Languedoc Méditerranéen et du Roussillon*. Montpellier, 1970, p. 221-

280; J. PORTELLA, «Estudi demogràfic del prelitoral gironí (segles XVI-XVIII)», dins *Treballs d'història*. Girona, Patronat Francesc Eiximenis, 1976, p. 35-62; F. SOLSONA, «Els francesos de Sant Pol de Mar al segle XVII», dins *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, XXV-II (1980-81), p. 145-151, i A. M. CORREDOR PLAJA, «La vida dels francesos residents a la costa del Baix Empordà el 1637», dins *Estudis del Baix Empordà*, 19 (2000), p. 79-100.

AVINYONET	28
BÀSCARA	70
–Calabuig	12
–Orriols	12
BIURE	-
[BOADELLA]	
–les Escaules	4
BORRASSÀ	60
CABANELLES	12
–Casamor	-
–Cirera	-
–Espinavessa	11
–l’Estela	4
–Queixàs	15
–Sant Martí Sasserres	9
–Vilademires	9
CABANES	60
CADAQUÉS	150
CAMPMANY	50
CASTELLÓ	500
CISTELLA	50
–Vilarig	10
COLERA	-
DARNIUS	30
[L’ESCALA]	
–Empúries	80
ESPOILA	30
EL FAR	30
FIGUERES	300
–Sant Pau de la Calçada	-
–Vilatenim	18
FORTIÀ	33
GARRIGÀS	9
–Ermedàs	4
–Sant Sadurní d’Arenys	10
–Vilajoan	10
GARRIGUELLA	36
LA JONQUERA	40
–Canadal	-
–Torts	-

LLADÓ	50
LLANÇÀ	80
LLERS	100
MAÇANET DE CABRENYS	60
–Fontfreda	-
–Sant Cristòfol dels Horts	20
–Oliveda	-
–Tapis	-
–Vilars	-
[MASARAC]	
–Vilarnadal	24
MOLLET	10
NAVATA	80
–Canelles	-
–Taravaus	9
ORDIS	33
[PALAU DE SANTA EULÀLIA]	
–Santa Eulàlia	12
PALAU-SAVERDERA	45
PAU	16
PEDRET	22
[PERALADA]	
–Vilanova de la Muga	35
–Sant Joan Sescloses	-
PONTÓS	45
–Romanyà	9
RABÓS	12
–Sant Quirze de Colera	-
RIUMORS	14
ROSES	-
SANT CLIMENT SESCEBES	40
SANT LLORENÇ DE LA MUGA	100
SANT MIQUEL DE FLUVIÀ	30
SANT MORI	9
SANT PERE PESCADOR	100
SANTA LLOGAIA D'ÀLGUEMA	13
–Palol	-
SAUS	10
–Camallera	14
–Llampaies	15

LA SELVA DE MAR	90
SIURANA	26
TERRADES	40
TORROELLA DE FLUVIÀ	26
–Vilacolum	12
[VENTALLÓ]	
–Montiró	8
–Palol de Vila-robau	12
–Pelacalç	6
–Saldet	6
–Vallveralla	-
[VILADAMAT]	
–la Garriga	50
VILAFANT	10
VILAJUÏGA	13
VILAMACOLUM	14
VILAMALLA	32
VILANANT	36
VILA-SACRA	40
VILAÛR	18

Baix Empordà

ALBONS	60
BEGUR	80
–Esclanyà	11
BELLCAIRE	30
[LA BISBAL]	
–Castell d'Empordà	12
COLOMERS	36
[CORÇÀ]	
–Caçà de Pelràs	11
–Casavells	18
–Matajudaica	12
FOIXÀ	36
–la Sala	8
–Sant Llorenç de les Arenes	-
FONTANILLES	10
–Llabià	16
[FORALLAC]	

–Canapost	-
–Peratallada	-
–Sant Climent de Peralta	12
–Vulpellac	40
GARRIGOLES	12
–Sant Vicenç	-
GUALTA	50
JAFRE	26
[MONELLS-CRUÏLLES-SANT SADURNÍ]	
–Cruïlles	60
–Monells	60
PALAU-SAÏOR	40
–Fontclara	14
–Sant Feliu de Boada	30
–Sant Julià de Boada	9
PALS	150
PARLAVÀ	34
–Fonolles	18
LA PERA	50
–Pedrinyà	4
–Púbol	25
REGENCÓS	-
SERRA DE DARÓ	15
–Sant Iscle	12
LA TALLADA	40
–Canet de Verges	12
–Marenyà	10
TORRENT	28
ULLÀ	60
ULLASTRET	130
ULTRAMORT	30
VERGES	100
VILOPRIU	10
–Gaüses	14
–Pins	-
–Sant Mateu de Valldabià	-

Garrotxa

ARGELAGUER	60
BEUDA	21
–Lligordà	7
–Palera	4
–Segueró	18
CASTELLFOLLIT	46
MAIÀ DE MONTCAL	16
–Dosquers	12
MIFRES	60
–Freixe	-
MONTAGUT	100
–Hortmoier	-
–Maians	-
–Monars	-
–Oix	40
–Pera	10
–Riu	-
–Toralles	-
OLOT	800
–Batet	40
–Sant Andreu del Coll	-
–Sant Cristòfol les Fonts	18
LES PLANES	60
–Cogolls	16
–les Encies	18
LES PRESES	28
RIUDAURA	60
SALES DE LLIERCA	16
–Gitarriu	-
–Sadernes	12
SANT ANIOL DE FINESTRES	18
–la Barroca	-
–Finestres	3
–Sant Esteve de Llémèna	22
SANT FELIU DE PALLEROLS	100
–Sant Iscle de Colltort	16
–Sant Miquel de Pineda	-
[SANT FERRIOL]	

–Capellada	10
–el Collell	-
–la Miana	16
–el Torn	12
SANT JOAN LES FONTS	46
–Begudà	36
SANTA PAU	140
–Sa Cot	16
–Sallent	7
TORTELLÀ	40
[LA VALL DE BAS]	
–Joanetes	30
–la Pinya	17
–Puigpardines	60
–Sant Esteve de Bas	100
–Sant Privat de Bas	80
–Sant Corneli de Bas	-
–Sant Quintí	-
[LA VALL DE BIANYA]	
–Capsec	12
–Castellar	7
–Porreres	10
–Sant Andreu de Socarrats	10
–Santa Margarida de Bianya	12
–Sant Martí del Clot	12
–Sant Martí de Solamal	-
–Sant Pere Despuig	24
–Sant Salvador de Bianya	26

Gironès

BORDILS	60
CANET D'ADRI	22
–Adri	8
–Biert	-
–Montcal	13
–Rocacorba	3
CELRÀ	100
CERVIA	90
FLAÇA	30

JULIÀ	-
MADREMANYA	40
SANT GREGORI	40
–Cartellà	16
–Constantins	16
–Domeny	14
–Ginestar	12
–Sant Medir	16
–Sant Ponç	2
–Taialà	13
SANT JOAN DE MOLLET	30
SANT JORDI DESVALLS	60
SANT JULIÀ DE RAMIS	30
–Medinyà	40
SANT MARTÍ DE LLÉMENA	30
–Granollers	14
–Llorà	22
–les Serres	6
SANT MARTÍ VELL	40
SARRIÀ DE TER	40
VILADASENS	26
–Fellines	8

Pla de l'Estany

[BANYOLES]	
–Guèmol	3
CAMÓS	30
–Santa Maria	8
CORNELLÀ DE TERRI	22
–Borgonyà	9
–Corts	24
–Pujals dels Cavallers	8
–Pujals dels Pagesos	10
–Rabós de Terri	17
–Sant Andreu de Terri	-
–Santa Llogaia de Terri	20
–Sords	16
CRESPIÀ	60
ESPONELLÀ	30

–Centenys	14
–Vilert	20
Fontcoberta	30
–Vilavenut	10
Palol de Revardit	12
–la Mota	8
–Riudellots de la Creu	12
Porqueres	20
–Cals	-
–Mata	-
–Merlant	-
–Miànigues	8
–Pujarnol	-
–Usall	12
Sant Miquel de Campmajor	15
–Falgons	12
–Sant Martí de Campmajor	10
Serinyà	70
Vilademuls	10
–Galliners	20
–les Olives	-
–Ollers	20
–Orfes	10
–Parets	12
–Sant Andreu del Vilar	-
–Sant Esteve de Guialbes	20
–Sant Marçal de Quarantella	4
–Sant Mer	-
–Terradelles	8
–Viladamí	5
–Vilafreser	14
–Vilamarí	14

Ripollès

Camprodon	300
–Beget	20
–Bestrecà	-
–Bolòs	10
–Creixenturri	6

–Rocabruna	16
LLANARS	50
MOLLÓ	90
SETCASES	12
VILALLONGA	100
–Tregurà	16

Selva

[AMER]	
–Sant Climent d'Amer	12
[BONMATÍ i SANT JULIÀ DEL LLOR]	
–Sant Julià del Llor	7